MUSIQA TARBIYA VA IJTIMOIY ONG: PEDAGOG KADRLAR SALOHIYATINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY MUAMMOLARI

Ro‘ziyeva Munisa G‘anijon qizi
Guliston davlat pedagogika instituti
Musiqa ta’lim yo‘nalishi 2-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Nuraliyeva Zuhra Anvarovna**
O‘zbekiston davlat konservatoriyasi o‘qituvchisi
e-mail: Zukhranuraliyeva9515@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada musiqiy tarbiyaning ijtimoiy ongni shakllantirishdagi o‘rni, pedagog kadrlar salohiyatini oshirishning dolzarb masalalari hamda zamonaviy ta’lim tizimida uchrayotgan muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, musiqa ta’limining innovatsion yondashuvlari, pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish yo‘llari va amaliy takliflar bayon etiladi. Maqolada musiqiy tarbiyaning yosh avlod ma’naviy-axloqiy kamolotidagi ahamiyati, milliy qadriyatlarni avloddan-avlodga yetkazishdagi imkoniyatlari hamda musiqa o‘qituvchisining zamonaviy pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish zarurati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: musiqiy tarbiya, ijtimoiy ong, pedagog kadrlar, ta’lim tizimi, madaniyat, estetik tarbiya, kasbiy rivojlanish, musiqa pedagogikasi, ijodkorlik, milliy qadriyatlar, ma’naviy tarbiya, san’at ta’limi, pedagogik mahorat, musiqa savodxonligi, madaniy meros.

Bugungi globallashuv jarayonida yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash dolzarb vazifalardan biridir. Ayniqsa, ta’lim va tarbiyaning uzviyligi shaxsning ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. I.A.Karimov ta’lim va tarbiya munosabati haqida “Ta’limni tarbiyadan, tarbiyani esa ta’limdan ajratib bo‘lmaydi - bu sharqona qarash, sharqona hayot falsafasi”[1] deya ta’kidlagan.

Musiqiy tarbiya ham mazkur yaxlit pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. U o‘quvchilarda nafaqat estetik did va musiqiy qobiliyatni, balki ma’naviy qadriyatlar, jamoaviylik, o‘zaro hurmat, milliy madaniyatga daxldorlik va ijtimoiy mas’uliyat tuyg‘ularini shakllantirishga xizmat qiladi. Musiqa insonning hissiy olamiga bevosita ta’sir qiluvchi san’at turi bo‘lgani sababli, undan ta’lim-tarbiya jarayonida samarali foydalanish yoshlarning ma’naviy dunyosini boyitish imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, musiqa ta’limining samaradorligi ko‘p jihatdan pedagogning kasbiy tayyorgarligi, metodik mahorati va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llay olish qobiliyatiga bog‘liq. Bugungi ta’lim tizimida pedagogdan faqatgina o‘z fanini yaxshi bilish emas, balki o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy qobiliyati va ijtimoiy faolligini rivojlantirishga yo‘naltirilgan zamonaviy metodlarni egallash ham talab qilinmoqda. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida ta’lim sohasidagi munosabatlarni tartibga solish bilan bir qatorda, zamonaviy ta’lim tizimini rivojlantirishning huquqiy asoslari belgilangan [2].

Musiqiy tarbiyaning ijtimoiy ongga ta’siri. Musiqiy tarbiya jamiyatning ma’naviy-madaniy hayotida muhim o‘rin egallaydi. Musiqa insonning estetik didini shakllantirish bilan bir qatorda, uning hissiy dunyosi, dunyoqarashi va qadriyatlar tizimiga ham ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, milliy musiqa namunalaridan ta’lim jarayonida foydalanish o‘quvchilarda tarixiy-madaniy merosga hurmat va milliy o‘zlikni anglash tuyg‘ularini rivojlantiradi.[1].

I.A.Karimovning ma’naviyat masalalariga bag‘ishlangan asarida ma’naviyatning inson va jamiyat hayotidagi o‘rni keng yoritilgan. Asarda ta’lim-tarbiya tizimi ma’naviyatni shakllantirishga bevosita ta’sir etuvchi muhim omillardan biri sifatida qaraladi.[1].

Musiqiy tarbiyaning ijtimoiy ongga ta’sirini bir necha asosiy yo‘nalishda ko‘rish mumkin. Birinchidan, musiqa milliy qadriyatlar va madaniyatni

shakllantirishga xizmat qiladi. Milliy qo‘shiqlar, xalq kuylari, maqom, mumtoz musiqa namunalari va zamonaviy bastakorlik asarlari orqali o‘quvchilar xalqning tarixiy xotirasi, urf-odatlari va ma’naviy qadriyatlari bilan tanishadilar. Ikkinchidan, musiqiy tarbiya axloqiy tarbiyani kuchaytiradi. Mazmunida ezgulik, Vatanga muhabbat, do‘stlik, insonparvarlik va mehr-oqibat g‘oyalari aks etgan musiqiy asarlar o‘quvchilarning ijobiy axloqiy qarashlarini rivojlantirishga yordam beradi. Uchinchidan, musiqa insonning hissiy va ruhiy rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Musiqani tinglash, kuylash va ijro etish jarayonida o‘quvchi turli hissiy holatlarni boshdan kechiradi. Bu esa uning estetik idroki va hissiy madaniyatini rivojlantiradi. To‘rtinchidan, qo‘shiq kuylash va ansambl faoliyati jamoaviylikni rivojlantiradi. Birgalikda kuylash jarayonida o‘quvchilar bir-birini tinglash, umumiy ritmga amal qilish, hamkorlik qilish va o‘zaro mas’uliyatni his etishga o‘rganadilar. Beshinchidan, musiqa ijodiy va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Musiqiy asarni tinglash va tahlil qilish, uning mazmuni, xarakteri, janri va ifoda vositalarini aniqlash o‘quvchidan mustaqil fikrlashni talab etadi [4].

Shunday qilib, musiqiy tarbiya faqat musiqa bilimlarini berish bilan cheklanmaydi. U shaxsning ma’naviy, estetik, axloqiy va ijtimoiy sifatlarini shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Pedagog kadrlar salohiyatini oshirish zarurati. Zamonaviy ta’lim tizimida pedagogning kasbiy salohiyati ta’lim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. O‘qituvchi o‘z fanini chuqur bilishi bilan bir qatorda, pedagogik texnologiyalar, zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari va interfaol metodlardan foydalanish ko‘nikmalariga ham ega bo‘lishi zarur [5; 6-b.].

Sh.M. Mirziyoyevning “Yangi O‘zbekiston strategiyasi” asarida mamlakat taraqqiyotida ta’lim va inson kapitalining ahamiyatiga alohida e’tibor qaratilgan.[3] Mazkur yondashuv pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini muntazam rivojlantirib borish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Zamonaviy musiqa o‘qituvchisi quyidagi kompetensiyalarga ega bo‘lishi maqsadga muvofiq: musiqiy-nazariy bilimlar; vokal-xor ko‘nikmalari; cholg‘u ijrochiligi bo‘yicha amaliy malaka; pedagogik va metodik kompetensiya; raqamli texnologiyalardan foydalanish ko‘nikmasi; innovatsion pedagogik metodlarni qo‘llash qobiliyati; ijodiy fikrlash; o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish; kommunikativ kompetensiya.

Musiqa o‘qituvchisi dars jarayonida audio va video materiallar, multimedia taqdimotlari, elektron nota dasturlari, interfaol topshiriqlar va raqamli ta’lim resurslaridan foydalanishi mumkin [3; 43-b.]. Bunday yondashuv o‘quvchilarning

darsga qiziqishini oshirish bilan birga, ularning mustaqil ishlash imkoniyatlarini ham kengaytiradi.Pedagogning doimiy o‘z ustida ishlashi uning kasbiy rivojlanishining muhim shartidir. Shu jihatdan malaka oshirish, tajriba almashish, ochiq darslarda ishtirok etish, ilmiy-metodik adabiyotlarni o‘rganish va zamonaviy pedagogik tajribalarni tahlil qilish samarali natija beradi [5].

Pedagog kadrlar faoliyatida uchrayotgan zamonaviy muammolar. Hozirgi kunda musiqa ta’limi tizimida pedagog kadrlar faoliyatiga ta’sir ko‘rsatayotgan bir qator muammolar mavjud. Birinchi muammo - raqamli texnologiyalardan yetarlicha foydalanilmasligi. Bugungi kunda musiqa darslarida audio-video materiallar, elektron resurslar, virtual cholg‘ular va nota dasturlaridan foydalanish katta pedagogik imkoniyat yaratadi. Biroq ayrim hollarda o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyasi yetarli darajada shakllanmaganligi bu imkoniyatlardan to‘liq foydalanishga to‘sqinlik qiladi. Ikkinchi muammo - pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi bilan bog‘liq masalalar [4; 23-b.]. Zamonaviy ta’lim sharoitida bir marta olingan bilim va ko‘nikmalar uzoq muddat davomida yetarli bo‘lib qolmaydi. Pedagog doimiy ravishda yangi metodlar, texnologiyalar va ilmiy-metodik yondashuvlarni o‘zlashtirib borishi kerak. Uchinchi muammo - musiqa fanining tarbiyaviy imkoniyatlaridan to‘liq foydalanilmasligi. Ayrim hollarda musiqa darsi faqat qo‘shiq kuylash yoki musiqiy asarni tinglash bilan chegaralanib qolishi mumkin. Aslida esa musiqa darsi o‘quvchilarning ma’naviy, estetik va ijtimoiy rivojlanishini ta’minlaydigan kompleks pedagogik jarayon sifatida tashkil etilishi lozim. To‘rtinchi muammo - moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi. Musiqa ta’limining samaradorligi cholg‘u asboblari, audio texnika, multimedia vositalari va tegishli o‘quv resurslari bilan ta’minlanganlik darajasiga ham bog‘liq. Beshinchi muammo - an’anaviy va innovatsion metodlarning uyg‘unlashtirilmasligi. Milliy musiqa pedagogikasida shakllangan an’anaviy usullar katta tarbiyaviy va pedagogik ahamiyatga ega. Shu bilan birga, ularni zamonaviy interfaol metodlar bilan uyg‘unlashtirish ta’lim samaradorligini oshirishi mumkin. Muammolarni bartaraf etishning asosiy yo‘nalishlari. Musiqa ta’limidagi mavjud muammolarni hal etish uchun, avvalo, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini uzluksiz rivojlantirish tizimini kuchaytirish lozim. Buning uchun quyidagi yo‘nalishlarni taklif etish mumkin:

Musiqa o‘qituvchilarining raqamli kompetensiyasini rivojlantirish. Pedagoglarni multimedia, elektron ta’lim resurslari va musiqa dasturlaridan foydalanishga o‘rgatish. Amaliy yo‘naltirilgan malaka oshirish kurslarini tashkil etish. Kurslarda faqat nazariy ma’lumot berish bilan cheklanmasdan, ochiq darslar, mahorat darslari va amaliy mashg‘ulotlarni ko‘paytirish. Innovatsion pedagogik metodlarni

musiqa darslariga joriy etish. Klaster, aqliy hujum, FSMU, loyiha metodi, guruhlarda ishlash, muammoli ta’lim kabi metodlardan foydalanish. Milliy musiqa merosidan samarali foydalanish. Xalq qo‘shiqlari, maqom, mumtoz musiqa va milliy cholg‘ularni o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos ravishda ta’lim jarayoniga kiritish. Ijodiy pedagogik muhitni shakllantirish. O‘quvchilarning mustaqil ijodiy ishlari, vokal ansambllar, xor jamoalari, musiqiy loyihalar va ijodiy tanlovlarni rivojlantirish. Pedagoglar o‘rtasida tajriba almashishni kuchaytirish. Metodik seminarlar, ochiq darslar, mahorat mashg‘ulotlari va ilmiy-amaliy konferensiyalarni muntazam tashkil etish [6; 34-b.].

Xulosa qilib aytganda musiqiy tarbiya shaxsning ijtimoiy ongini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Musiqa insonning ichki dunyosini boyitish, estetik didini rivojlantirish, ma’naviy-axloqiy qarashlarini shakllantirish va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash imkonini beradi.

I.A.Karimovning ta’lim va tarbiyaning uzviyligi haqidagi “Ta’limni tarbiyadan, tarbiyani esa ta’limdan ajratib bo‘lmaydi” degan fikri mazkur masalaning pedagogik mohiyatini yaqqol ifodalaydi [1]. Ushbu fikr musiqa ta’limiga ham bevosita taalluqli bo‘lib, musiqa darsining ta’limiy va tarbiyaviy vazifalarini birgalikda olib borish zarurligini ko‘rsatadi. Maqolada ko‘rib chiqilgan muammolar shuni ko‘rsatadiki, musiqiy tarbiyaning samaradorligi bevosita pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatiga bog‘liq. Zamonaviy musiqa o‘qituvchisi an’anaviy musiqiy-pedagogik tajribani zamonaviy pedagogik va raqamli texnologiyalar bilan uyg‘unlashtira olishi zarur. Shu sababli pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta’minlash, zamonaviy metodikalarni amaliyotga joriy etish, musiqa darslarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va milliy musiqa merosidan samarali foydalanish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: Ma’naviyat, 2008. - 176 b.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. - Toshkent: O‘zbekiston, 2021. - 464 b.
4. Abdurahmonov Q. Pedagogika nazariyasi va tarixi. - Toshkent, 2020.
5. Sayfullayeva R. Musiqa ta’limi metodikasi. - Toshkent, 2019.

6. Pedagogik innovatsiyalar va zamonaviy ta’lim texnologiyalari bo‘yicha ilmiy-metodik materiallar.